

İŞTİRAK YATIRIMI KAVRAMI VE TMS 28 STANDARDI/VERGİ USUL KANUNU ÇERÇEVESİNDE MUHASEBELEŞTİRME İŞLEMLERİ

CONCEPT OF ASSOCIATE INVESTMENT AND ACCOUNTING TRANSACTIONS WITHIN THE FRAMEWORK OF TAS 28 STANDARD / TAX PROCEDURE LAW

Hasan KIRAZ*

ÖZ

İşletme mali politikalarının içerisinde yatırım stratejileri en önemli insan kaynağı aktarılan alandır. Doğru karar alma ve öz kaynak aktarımında minimum risk ve maksimum getiri oranlarına yaklaşma noktasında, kaynak aktarımının ne oranda yapılacağının ve ortalama getirisinin ne olacağının işletmelerce hesaplanması gerekmektedir. Yatırım yapılan sektörlerde profesyonelleşme maliyetine katlanmadan söz sahibi olma yollarından biri de ilgili sektörlerde halihazırda uzman olan şirketlere kaynak aktarımı yolu ile iştirak etmektir. Ekonomik kaynağın küreselleşmesi ve kaynağa ulaşma maliyetinin azalması sebebiyle de iştirak etme yoluyla faaliyet alanı genişletme işlemi özellikle son dönemlerde daha çok işler hale gelmiştir. Durum böyle olunca işletmelerin şeffaflık, hesap verilebilirlik

ABSTRACT

Within the realm of business financial policies, investment strategies stand out as a crucial area where human resources are allocated. To approach decision-making correctly and achieve minimum risk and maximum return in capital allocation, businesses must calculate the extent and average return of resource transfers. One way to establish a presence in sectors without incurring the cost of specialization is through resource allocation to companies already experts in those sectors. Due to the globalization of economic resources and the reduced cost of accessing them, expanding operations through participation has become increasingly common. Consequently, businesses need to adhere to established patterns in fulfilling their transparency, accountability, and public disclosure responsibilities. Thus, companies

* Vergi Müfettişi, Hazine ve Maliye Bakanlığı, hasan.kiraz@vdk.gov.tr, ORC-ID: 0000-0001-6126-5406.

Kiraz, H. (Şubat 2024). İştirak Yatırımı Kavramı ve Tms 28 Standardı/Vergi Usul Kanunu Çerçevesinde Muhasebeleştirme İşlemleri, *Vergi Raporu*, 293, (7-29).

Makale Türü: Derleme Makalesi

M.G.T.: 20.11.2023 / **M.K.T.:** 24.01.2024

ve kamuyu aydınlatma sorumluluklarını yerine getirmede özen göstermeleri gereken işlemleri belirli kalıplara oturtma gereksinimi doğmuştur. Dolayısıyla işletmelerin iştirak kavramı özelinde bilgi verme amaçlı raporlama işlemlerini TMS 28 Standardına uygun olarak yerine getirmeleri gerekmektedir. Çalışmada iştirak kavramına ve TMS 28 Standardı ile Vergi Usul Kanununa göre muhasebeleştirme ve raporlama işlemlerine örnekler ışığında yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: İştirak Kavramı, TMS 28 Standardı, Öz kaynak Yöntemi, Alış Bedeli, Ertelenmiş Vergi Borcu, Ertelenmiş Vergi Varlığı

JEL Sınıflandırma Kodları: E62, H20, K34.

GİRİŞ

Küresel anlamda, şirket ilişkileri noktasında küçülen günümüz dünyasında işletmeler, farklı alanlarda faaliyet göstermek adına çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Bu girişimlerden bir tanesi de, yatırımların yapılmak istenilen sektörlerde yeni girişimler yerine, halihazırda bu sektörlerde faaliyet gösteren şirketlere öz kaynak aktarılması şeklinde gerçekleşmektedir. Öz kaynak aktarımı sonucunda, kaynağın aktarıldığı şirkette meydana gelen pay oranına göre, ilgili şirkette oluşan mevcut pay durumu çeşitli isimler alabilmektedir. Bu isimlerden bir tanesi de “iştirak” olarak şekillenmektedir.

Bir işletmeye iştirak edilmesi, öz kaynak payının belli bir kısmının aktarımı sonucunda aktarılan pay oranında ilgili işletmenin faaliyeti sonucunda oluşan performansına katılmak anlamına gelmektedir. İştirak edilen (yatırım yapılan) işletmenin kar/zararına göre iştirak eden (yatırım yapan) işletmenin öz kaynağında değişiklikler meydana gelmektedir. Yatırım yapılan işletmenin kar etmesi halinde öz kaynak değişikliği olumlu, zarar etmesi halinde ise olumsuz yönde seyretmektedir.

must carry out reporting processes related to the concept of participation in accordance with IFRS 28 Standard for informative purposes. The study will shed light on the concept of participation and the accounting and reporting processes in line with IFRS 28 Standard and the Tax Procedure Law, providing examples.

Keywords: Concept of Associate, TAS 28, Equity Method, Purchase Price, Temporary Tax Effect

JEL Classification Codes: E62, H20, K34.

İştirak yatırımlarına, Türkiye Muhasebe Standartlarından, “TMS 28 İştirakler ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar” (TMS 28) standardında yer verilmiştir. Söz konusu standart 31/12/2012 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için uygulanmak üzere ilk olarak 28/10/2011 tarihli ve 28098 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Standart “TMS 28 İştiraklerdeki Yatırımlar” standardının yerini almıştır.

TMS 28 Standardı; iştiraklerdeki yatırımların tanımlanması, ilk kayda alınma şartları, kayda alma yönteminin belirlenmesi, belirlenen yöntemin sınırları ve uygulanması noktasında düzenlemeler getirmekte ve standartta yer verilen hükümler, iştirak yatırımlarını 26.12.1992 tarih ve 21447 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (Tek Düzen Muhasebe Sistemi) düzenlemelerinden oldukça farklılaştırmaktadır.

Bu çalışmada, TMS 28 Standardı çerçevesinde iştiraklere yapılan yatırımların raporlanma esas ve usulleri açıklanmaya çalışılacak ve iştirak yatırımları ile ilgili vergi uygulamalarına da yer verilerek ortaya çıkan muhasebeleştirme farklarından kaynaklanan vergi etkileri de değerlendirilecektir.

1- İŞTİRAKLE İLGİLİ MEVCUT DÜZENLEMELER

İştirak yatırımı ile ilgili düzenlemelere TMS 28 İştirakler ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar Standardı, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, 14/02/2011 tarih ve 2784 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu ve 12.01.1961 tarih ve 10705 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu çerçevesinde yer verilerek örnek uygulamalarla standart, tebliğ ve kanunda yer alan açıklama ve düzenlemelerin ortak ve farklı yönleri değerlendirilecektir.

1.1- TMS 28 İştirakler ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar Standardı Çerçevesinde İştirak Yatırımları 1.1.1- İştirak Tanımı ve Önemli Etki Faktörü

TMS 28 Standardında iştirak kavramı, yatırım yapanın üzerinde önemli etkiye sahip olduğu kuruluş olarak tanımlanmıştır. Önemli etki ise, iştirakin finansal ve faaliyet politikaları¹ ile ilgili kararlarına katılma gücüdür ancak bu politikalar üzerinde kontrol veya müşterek kontrol gücü değildir.(TMS 28, 3)

Yatırım yapılan işletmenin finansal ve faaliyet politikalarına katılma gücünün belirlenmesi için bu gücün seviye ve niteliğinin ölçülmesi gerekmektedir. Standart, bu noktada niceliksel bir sınır çizerek genel çerçeveyi belirleme yoluna gitmiş, bu sınırın altında kaldığı durumlarda önemli etkinin varlığının kabul edilmesini, böyle bir etkinin bulunduğu açık olarak ispatlanması şartına bağlamıştır. Bir işletmenin doğrudan ya da dolaylı olarak (örneğin bağlı ortaklıkları vasıtasıyla) iştirakinin oy kullanma hakkının yüzde 20’sine

ya da daha fazlasına sahip olması durumunda, durumun böyle olmadığı açıkça ortaya konulmadığı sürece, söz konusu işletmenin önemli etkiye sahip olduğu kabul edilir. Tersine, işletmenin doğrudan veya dolaylı olarak (örneğin bağlı ortaklıkları vasıtasıyla) iştirakinin oy kullanma hakkının yüzde 20’sinden daha azına sahip olması durumunda, söz konusu etki açıkça ortaya konulmadığı sürece, işletmenin önemli etkisinin bulunmadığı kabul edilir. (TMS 28, 5)

İştirak yatırımında oransal alt sınır yüzde 20 olmakla birlikte Standartta herhangi bir üst sınıra yer verilmemiş olması, iştirak sınırı içerisindeki yatırımların bir üst yüzde limitine tabi olmadığı anlamına gelmemektedir. Öz kaynak yatırımları ile ilgili “kontrol gücü” tanımı üzerine oturtulan 28/10/2011 tarihli ve 28098 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan TFRS 10 Konsolide Finansal Tablolar Standardında yer verildiği üzere yatırımcı işletmenin yatırım yaptığı işletme üzerinde gücünün varlığından söz edebilmek için, ilgili faaliyetleri yönetme imkânı sağlayan mevcut haklara (yüzde 50 üzeri pay hakkı) sahip olması gerektiği düzenlemesi ile birlikte düşünüldüğünde iştirak yatırımı için üst yüzde limitinin Standartlarda yüzde 50 olarak kabul edildiği düşünülebilir.

Yüzde 20 ile yüzde 50 pay ya da oy hakkının bulunması önemli etkinin varlığı olarak kabul edilse de yüzde 20’nin altında pay ya da oy hakkı bulunduğu durumlarda da önemli etkinin varlığı kabul edilebilmektedir. Zira TMS 28 Standardında iştirak tanımı oy hakkı veya hisse payı üzerine değil, önemli etki varlığı üzerine kurulmuştur. (ÖCALMIŞ, 2018, s. 16)

Bir işletmenin önemli etkisinin varlığı genellikle takip eden yöntemlerden bir ya da daha fazlası ile kanıtlanır: (a) yatırım yapılan işletme-

¹ Literatürde finansal politikalara katılma gücü genellikle muhasebe politikalarının belirlenmesi, hazırlanan bütçelerin onay süreçlerine katılması, kar dağıtım politika ve süreçlerinde aktif rol alınması, finansman yapısı, nakit yatırımı, sermaye harcamaları süreçlerinde belirleyiciler arasında olunması; faaliyet politikalara katılma gücü ise satış, pazarlama, üretim, insan kaynakları süreçlerine katkıda bulunulması olarak değerlendirilmektedir.

nin yönetim kurulunda veya eşdeğer yönetim organında temsil edilme; (b) temettülere veya diğer dağıtımlara ilişkin kararlara katılım da dâhil olmak üzere politika oluşturma süreçlerine katılım; (c) işletme ile yatırım yaptığı işletme arasında önemli nitelikteki işlemler; (d) yönetici personel değişimi; veya (e) önemli teknik bilgilerin sağlanması (TMS 28, 6)

Örnek 1: A işletmesi, B işletmesinin oy hakkı veren adi paylarının %35'ini satın alarak B işletmesinin finansal ve faaliyet politikalarıyla ilgili kararlarına katılma gücü elde etmiştir.

Önemli etki, en yaygın olarak, oy hakkı veren adi payların edinimi ile kazanılmaktadır. Bu doğrultuda, aksini ispatlayan bir durum olmadığı sürece, oy hakkı veren adi paylarının %35'ine sahip olunması, yatırım yapılan B işletmesinin iştirak yatırımı olarak finansal tablolara alınmasını gerektirmektedir.

Örnek 2: A işletmesi, B işletmesinin oy hakkı veren adi paylarının %15'ini satın almıştır. A işletmesi B işletmesinin yönetim kurulunda bir adet üye ile temsil edilmekte ve B işletmesinin finansal ve faaliyet politikalarıyla ilgili kararlarına katılma gücünü elinde bulundurmaktadır.

Her ne kadar oy hakkı veren adi paylar %20'nin altında kalsa da, A işletmesi Standartta geçen yatırım yapılan işletmenin yönetim kurulu ya da eşdeğer idari organında temsil edilme şartını B işletmesinin yönetim kurulunda bir adet üye ile temsil edilmekle yerine getirdiği için, yatırım yapılan B işletmesinin iştirak yatırımı olarak finansal tablolara alınması gerekmektedir.

İştirak oranı belirlenirken dikkate alınan paylar sadece adi paylar değildir. Zira bir işletme, hisse senedine dayalı varantlar, hisse alım opsiyonları, adi hisse senedine çevrilebilir borçlanma araçları aracılığı ile de bir işletmenin finansal ve faaliyet politikalarıyla ilgili kararlarına katılma gücünü elde edebilir.

Bir işletmenin önemli etkiye sahip olup olmadığı değerlendirilirken, diğer işletmeler tara-

findan sahip olunan potansiyel oy hakları da dahil olmak üzere, halihazırda kullanılabilir veya dönüştürülebilir potansiyel oy haklarının varlığı ve etkisi dikkate alınır. Potansiyel oy hakları, örneğin gelecekteki bir tarihe kadar veya gelecekteki bir olayın gerçekleşmesine kadar kullanılamayacak veya dönüştürülemeyecek olması durumunda, halihazırda kullanılabilir veya dönüştürülebilir değildir. (TMS 28, 7)

Örnek 3: A işletmesi B işletmesinin oy hakkı veren adi paylarının %10'unu elinde bulundurmakla birlikte B işletmesinin ihraç ettiği tahvilleri, 2 yıl içinde olmamak koşulu ile %15 adi paya dönüştürülebilir olarak satın almıştır.

A işletmesi, B işletmesi üzerinde önemli etkisinin mevcut olup olmadığını değerlendirirken, o tarihte mevcut ve herhangi bir sınırlandırmaya tabi olmayan potansiyel oy haklarını dikkate almak durumundadır. Bu örnekte, paya dönüştürülebilir tahviller üzerinde 2 yıllık sınırlama bulunduğu için A işletmesi B işletmesindeki yatırımını iştirak yatırımı olarak finansal tablolarına alamaz.

Örnek 4: A işletmesi B işletmesinin oy hakkı veren adi paylarının %15'ini elinde bulundurmakla birlikte %12'sinin edinimine ilişkin hisse alım opsiyonunu elinde bulundurmaktadır. Opsiyonun vadesi 3 yıldır ve A işletmesi bu opsiyonu vade içinde herhangi bir tarihte kullanabilmektedir.

A işletmesi, B işletmesi üzerinde önemli etkisinin mevcut olup olmadığını değerlendirirken, o tarihte mevcut ve herhangi bir sınırlandırmaya tabi olmayan potansiyel oy haklarını dikkate almak durumunda olduğu ve bu örnekte alım opsiyonu üzerinde bir kısıt bulunmadığı için oy hakkı oranını %27 olarak belirlemeli ve B işletmesindeki yatırımını iştirak yatırımı olarak finansal tablolarına almalıdır.

Bir işletme, yatırım yaptığı işletmenin finansal ve faaliyet politikalarına ilişkin kararlarına katılma gücünü kaybettiği zaman yatırım yaptığı işletme üzerindeki önemli etkisini kaybeder.

Önemli etkinin kaybedilmesi, mutlak veya nispi sahiplik düzeylerinde bir değişiklik olsun ya da olmasın, gerçekleşebilir. Örneğin, bir iştirakin; bir hükümetin, mahkemenin, yöneticinin veya düzenleyicinin kontrolüne tabi hale gelmesi durumunda ortaya çıkabilir. Ayrıca sözleşmeye dayalı bir düzenlemenin sonucu olarak da ortaya çıkabilir.(TMS 28, 9)

Önemli etki, ortaklık payı oranı ile göreceli olarak iştirak yatırımı oluşumunda kabul edilebilir bir faktör olmakla birlikte, aslanan iştirakin finansal ve faaliyet sürecine katılma gücüdür. Ortaklık oranı yüzde 20'in üzerinde olsa bile bazı durumlarda iştirak yatırımının varlığından söz edilemeyebilir.

Örnek 5: A işletmesi B işletmesinin oy hakkı veren adi paylarının %27'sini elinde bulundurmaktadır. İki işletme arasında yapılan sözleşme ile A işletmesinin B işletmesinin faaliyet sürecinde etkin olma hakkı kısıtlanarak A işletmesine sadece kardan pay alma hakkı verilmiştir.

Bu durumda her ne kadar ortaklık oranı %20'nin üzerinde olsa bile A işletmesinin faaliyet sürecine katılma gücüne kısıtlama getirildiği için B işletmesindeki yatırım finansal tablolarda iştirak yatırımı olarak raporlanamaz.

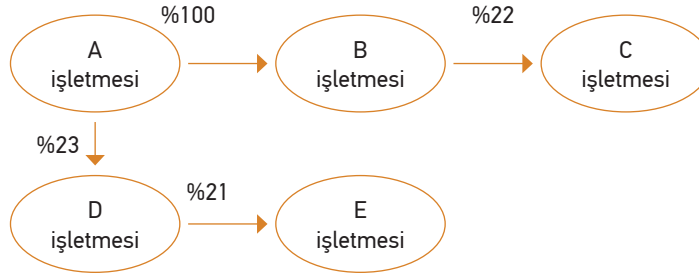
Örnek 6: A işletmesi B işletmesinin oy hakkı veren adi paylarının %25'ini 01.07.2023 tarihinde satın almıştır. Söz konusu pay alımı ile A işletmesi B işletmesinin finansal ve faaliyet politikalarına ilişkin kararlarına katılma gücünü o tarihte elde etmiştir. 05.08.2023 tarihinde B işletmesinin bütün hak ve yükümlülükleri mahkeme kararıyla Devlet kontrolüne geçmiş ve şirkete kayyum ataması yapılmıştır.

A işletmesi 01.07.2023 tarihinde iştirak yatırımı olarak finansal tablolarına aldığı B işletmesi ortaklık payını 05.08.2023 tarihinden itibaren önemli etkinin kaybedilmesi nedeniyle iştirak yatırımı olarak kaydetmeye son verecektir.

İşletmelerin bir başka işletmeye doğrudan yatırımlarla iştirak ettiği durumların yanı sıra dolaylı iştirak yatırımları da söz konusu olabilmektedir. Dolaylı iştirak yatırımı işletmelerin bağlı ortaklıkları² aracılığı ile meydana gelmektedir. TMS 28 Standardı 5'inci paragrafta işletmelerin dolaylı iştirakine yönelik, sadece bağlı ortaklık vasıtasıyla dolaylı iştirakin meydana gelebileceği açıkça belirtilmese de, görüşümüz dolaylı iştirakin sadece bağlı ortaklıklar aracılığı ile meydana gelebileceği yönündedir. Zira dolaylı iştirakin meydana gelebilmesi için, işletmenin dolaylı iştirake aracı olan işletme üzerinde kontrol gücünün bulunması gerekir. Bu noktada önemli etki faktörü tek başına dolaylı iştirak için yeterli kabul edilemez.

Örnek 7: A işletmesi B işletmesinin %100 oranında ortağıdır. Bir başka ifadeye B işletmesi A işletmesinin bağlı ortaklığıdır. B işletmesi C işletmesinin oy hakkı veren adi paylarının %22'sini elinde bulundurmaktadır. A işletmesinin aynı zamanda D işletmesinin oy hakkı veren adi paylarının %23'ünü elinde bulundurmaktadır. D işletmesi ise E işletmesinin oy hakkı veren adi paylarının %21'ini elinde bulundurmaktadır. A, B ve D işletmeleri oy hakkını elinde bulundurdıkları işletmelerin finansal ve faaliyet politikalarıyla ilgili kararlarına katılma gücüne sahiptir.

² Bağlı ortaklık TFRS 10 Konsolide Finansal Tablolar Standardında 'başka bir işletme tarafından kontrol edilen bir işletme' olarak tanımlanmıştır.

A işletmesinin C işletmesine bağlı ortaklığı aracılığı ile dolaylı olarak iştirak etmesi ve bağlı ortaklık B işletmesinin C işletmesinin finansal ve faaliyet politikalarıyla ilgili kararlarına katılma gücüne sahip olması sebepleriyle C işletmesi A işletmesinin iştirak yatırımı olarak raporlanacaktır.

D işletmesi her ne kadar A işletmesinin iştirak yatırımı olsa da E işletmesi A işletmesinin iştirak yatırımı olarak raporlanmayacaktır. Bu durumun sebebi, A işletmesinin E işletmesine bağlı ortaklık aracılığı ile iştirak etmemesidir.

Sonuçta A işletmesi tarafından iştirak yatırımı olarak raporlanması gereken ortaklıklar C işletmesi ve D işletmesi olacaktır.

1.1.2- İştirak Yatırımının İlk Ölçümü

TMS 28 Standardında iştirak yatırımının başlangıçta elde etme maliyeti ile muhasebeleştirileceği ifade edilmiştir. Elde etme maliyetinin ne olduğu ile ilgili bir tanıma yer verilmemekle birlikte, bir bağlı ortaklık ediniminin muhasebeleştirilmesinde kullanılan usuller için belirleyici olan kavramların, bir iştirak yatırımı ediniminin muhasebeleştirilmesinde de uygulanacağı belirtilmiştir. (TMS 28, 26)

Bir bağlı ortaklık ediniminin muhasebeleştirilmesine ilişkin usullere 30/06/2007 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulan-

mak üzere Kurul Kararı olarak 15/01/2019 tarihli ve 30656 sayılı Resmi Gazete'de (Mükerrer) yeniden yayımlanan TFRS 3 İşletme Birleşmeleri Standardında yer verilmiştir. TFRS 3'te yer verilen edinim bedeli, iştirak yatırımlarına kıyasen uygulandığında, iştirakin ilk kayda alınma sırasındaki maliyet bedeli, transfer edilen bedel ile iştirakin edinimi ile ilgili doğrudan diğer maliyetlerden oluşmaktadır. Satın alma ile ilgili doğrudan diğer maliyetler; aracılığa ilişkin ödemeler, danışmanlık giderleri, yasal giderler, hesap tutma ve değerlendirme ücretleri, diğer mesleki veya danışmanlık hizmet giderleri, satın alma bölümünü için gerekli olan maliyetler de dâhil olmak üzere genel yönetim giderleri, borçlanma araçları ile hisse senetlerinin tescil ve ihraç maliyetleri olarak değerlendirilmektedir. (Özbircikli, Şen, & Tüm, 2017, s. 195)

Transfer edilen bedelin³ edinim tarihindeki gerçeğe uygun değer⁴ (GUD) üzerinden ölçülmesi gerekmektedir. Bu çerçevede transfer bedelinin gerçeğe uygun değeri;

- Ödenen veya ödenecek nakit ve nakit benzerleri tutarı
- Transfer edilen nakit ve nakit benzeri varlıklar dışındaki diğer varlıkların,
- Yatırım yapan işletme tarafından üstlenilen yatırım yapılan işletmeye veya ortaklarına ait yükümlülüklerin,

³ Transfer edilen bedele ilişkin detaylı açıklamalar için bkz: TFRS3/37-38-39-40

⁴ Gerçeğe Uygun Değer: Piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde olağan bir işlemde, bir varlığın satışından elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyattır.

- Yatırım yapan işletme tarafından ihraç edilen öz kaynak araçlarının iştirakin edinim tarihindeki gerçeğe uygun değerlerinin toplamı olarak hesaplanmalıdır.

Örnek 8: A işletmesi B işletmesinin oy hakkı veren adi paylarının %25'ini 01.01.2023 tarihinde satın almıştır. A işletmeleri oy hakkını elinde bulundurduğu B işletmesinin finansal ve faaliyet politikalarıyla ilgili kararlarına katılma gücüne sahiptir. Satın alma bedeli olarak bankadan nakit 150.000-TL, gerçeğe uygun değeri aynı tarihte 340.000-TL olarak ölçülen bir tane arsa vermiştir. Ayrıca B işletmesinin başka bir işletmeye olan 4 ay vadeli 140.000-TL borcunu üstlendiğine ilişkin sözleşme imzalamıştır. Borcun 01.01.2023 tarihindeki gerçeğe uygun değeri vade farkı ayrıştırması yapılarak 137.500-TL ola-

rak ölçülmüştür. A işletmesince alım tarihinde 2.000-TL danışmanlık ücreti, 5.000-TL aracılık ücreti ve 7.000-TL değerleme ücreti ödenmiştir.

Bu durumda, A işletmesi tarafından iştirak yatırımı olarak finansal tablolara alınması gereken toplam tutar 641.500-TL ($=150.000\text{-TL}+340.000\text{-TL}+137.500\text{-TL}+2.000\text{-TL}+5.000\text{-TL}+7.000\text{-TL}$) olacaktır.

İşleme ilişkin muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir. Muhasebe kaydı içeren örneklerle ilişkin muhasebe hesap kayıtlarında Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu sitesinde taslak halinde yer alan Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Örnek Hesap Planı'nda yer verilen hesaplar kullanılmıştır. (www.kgk.gov.tr.Erişim Tarihi: 12.11.2023)

01.01.2023	
210- İştiraklerdeki Yatırımlar	200.000
102-Bankalar	164.000
250-Arazi ve Arsalar	340.000
337-Diğer Çeşitli Borçlar	137.500

1.1.3- İştirak Yatırımının Sonraki Ölçümü (Detaylarıyla Öz Kaynak Yöntemi)

TMS 28 Standardı iştirak yatırımlarının muhasebeleştirilmesinde ve raporlanmasında öz kaynak yöntemini baz almaktadır.

Öz kaynak yönteminin uygulanabilmesi için yatırımcı ile yatırım yapılan işletmenin finansal tablolarının aynı raporlama tarihine ait olması ve uygulanan muhasebe politikalarının aynı olması gerekmektedir. (Kaval, Örtten, & Karapınar, 2021, s. 679) İşletme, öz kaynak yöntemini uygularken iştirakin mevcut en son finansal tablolarını kullanır. İşletmenin raporlama dönemi sonu ile iştirakin raporlama dönemi sonunun farklı olduğu durumlarda, iştirak, işletmenin kullanımı için uygulanabilir olmadığı durumlar haricinde, işletmenin finansal tabloları ile aynı tarih itibarıyla finansal

tablolarını hazırlar. (TMS 28, 33)

Öz kaynak yönteminin uygulanmasında kullanılan bir iştirakin finansal tablolarının işletmenin kullandığı tarihten farklı bir tarih itibarıyla hazırlanması durumunda, söz konusu tarih ile işletmenin finansal tablolarının tarihi arasında gerçekleşen önemli işlemlerin veya olayların etkileri için düzeltmeler yapılır. Her durumda, iştirakin raporlama dönemi sonu ile işletmenin raporlama dönemi sonu arasındaki fark üç aydan fazla olmamalıdır. Raporlama dönemlerinin uzunluğu ve raporlama dönemlerinin sonları arasındaki her türlü fark dönemden döneme aynı olmalıdır. (TMS 28, 34)

Yatırım yapan işletme ile iştirakin muhasebe politikaları ve finansal tabloları arasında yeknesaklığın sağlanması Standart tarafından önemli

görülmüştür. Zira, düzeltme yapılmak kaydıyla, iştirakin dikkate alınacak finansal tabloları için en fazla 3 aylık dönem farkına izin verilmiştir.

Öz kaynak yönteminde, bir iştirakteki elde etme tarihinden sonra oluşan kar ya da zarardan yatırımcıya düşen pay, iştirakin defter değerini arttırmak ya da azaltmak suretiyle muhasebeleştirilir. Yatırımcının iştirakin kâr veya zararındaki payı, yatırımcının kâr veya zararında muhasebeleştirilir. Yatırım yapılan şirketten alınan dağıtımlar yatırımın defter değerini azaltır. Yatırımcı-

nın yatırım yapılan işletmedeki oransal payında, yatırım yapılan işletmenin diğer kapsamlı gelirindeki değişikliklerden kaynaklanan değişiklikler için de defter değerinde düzeltmeler yapılması gerekebilir. (Bu değişiklikler, maddi duran varlıkların yeniden değerlendirilmesinden ve yabancı para çevrim farklarından kaynaklanan değişiklikleri içerir.) Bu değişikliklerden yatırımcının payına düşen kısım yatırımcının diğer kapsamlı gelirinde muhasebeleştirilir. Bu yöntemde iştirakin defter değeri aşağıdaki gibi formülize edilebilir:

$$\text{İştirakin Defter Değeri} = \text{Elde Etme Maliyeti} + \text{İştirak Karından Pay} - \text{İştirak Zararından Pay} - \text{İştiraktan Elde Edilen Temettüleri}$$

TMS 28'de iştirak yatırımlarının öz kaynak yöntemi ile muhasebeleştirilmesi şartının konulması bir anlamda yatırım yapan işletmeleri öz kaynağın aktarıldığı yatırım yapılan işletmeyi sürekli takip etme, faaliyet ve finansal süreçlerinde bilgi alış verişinde bulunma, kararlarında etkin bir role sahip olma dinamikliği içine sokmaktadır. Diğer bir ifadeyle iştirak eden işletmelerin yatırımın realize edilmesi süreçlerinde de aktif rol almasını şart koşturmaktadır.

Örnek 9: A işletmesi B işletmesinin oy hakkı veren adi paylarının %30'unu 07.08.2023 tarihinde 150.000-TL ödeyerek satın almıştır. A işletmeleri oy hakkını elinde bulundurduğu B işletmesinin finansal ve faaliyet politikalarıyla ilgili

kararlarına katılma gücüne sahiptir.

2023 yılına ait raporlama dönemi sonu itibarıyla B işletmesi, 600.000-TL net kar elde etmiştir. B işletmesi daha gerçeğe uygun raporlama yapmak amacıyla aktifinde bulunan binayı yeniden değerlemeye tabi tutmuş ve toplamda 130.000-TL değer artışını öz kaynaklarındaki "Yeniden Değerleme Yedeği" kalemine kaydetmiştir. Dönem sonunda elde ettiği kar üzerinden toplamda 200.000-TL kar dağıtımını yapacağını duyurmuş ve kar dağıtımını gerçekleştirmiştir.

Buna göre A işletmesinin TMS 28 Standartına göre yapması gereken muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır:

07.08.2023		
210- İştiraklerdeki Yatırımlar	150.000	
102-Bankalar		150.000
<i>B işletmesinin %30 pay hakkının satın alınması</i>		
/		
31.12.2023		
210- İştiraklerdeki Yatırımlar	180.000	
645 Öz Kaynak Yöntemiyle Değerlenen Yatırımların Kârlarından Paylar		180.000
<i>Dönem net karından A işletmesine düşen payın kayda alınması (600.000*%30)</i>		
/		

31.12.2023		
210- İştiraklerdeki Yatırımlar	39.000	
557 Öz Kaynak Yöntemi ile Değerlenen Yatırımların Öz Kaynaklarında Kaydettikleri Gelirlerden Kâr veya Zararda Sınıflandırılmayacak Paylar		39.000
<i>B işletmesinin "Yeniden Değerleme Yedeği" kalemine kaydettiği artıştan A işletmesinin payına düşen artış (130.000*%30)</i>		
/		
31.12.2023		
102-Bankalar	60.000	
210- İştiraklerdeki Yatırımlar		60.000
<i>Kar payı dağıtım kaydı (200.000*%30)</i>		
/		
2023 Yılı İştirak Payı Defter Değeri Seyri	Tutar (TL)	
İştirak Payı İlk Ölçüm (+)	150.000,00	A işletmesinin öz kaynak yöntemi çerçevesinde muhasebe kaydına yansıtması gereken iştirak payı tutarlarına göre 31.12.2023 tarihinde <u>210-İştiraklerdeki Yatırımlar</u> tutarının 309.000-TL olarak finansal tablolara yansıtılması gerekmektedir.
Net Kardan Paya İsalet Eden (+)	180.000,00	
Değerlemeden Paya İsalet Eden (+)	39.000,00	
Kar Payı Dağıtımı (-)	60.000,00	
Dönem Sonu Pay Tutarı	309.000,00	

İştirak yatırımını muhasebeleştirmek ve finansal tablolarında sunmak üzere öz kaynak yöntemini uygulayan işletmeler açısından dikkat edilmesi gereken bir husus önemli etkinin varlığı noktasında hesaba katılan potansiyel oy haklarının ortaklık paylarının hesaplanmasında dikkate alınmayacağıdır.

Potansiyel oy haklarının veya potansiyel oy hakkı içeren diğer türev araçların mevcut olması durumunda, işletmenin bir iştirakteki payı yalnızca mevcut ortaklık payları esas alınarak belirlenir (TMS 28, 12)

Örnek 10: A işletmesi B işletmesinin oy hakkı veren adi paylarının %15'ini 120.000-TL ödeyerek satın almıştır. Ayrıca, B işletmesinin oy hakkı veren adi paylarının %20'sinin edinimine ilişkin hisse alım opsiyonunu elinde bulundurmaktadır. Opsiyonun vadesi 4 yıldır ve A işletmesi bu opsiyonu vade içinde herhangi bir tarihte kullanabilmektedir.

2023 yılına ait raporlama dönemi sonu itibarıyla B işletmesi, 500.000-TL net kar elde etmiştir. B

işletmesi yurtdışındaki iştiraki ile ticari ilişkisi sebebiyle ortaya çıkan 100.000-TL kur farkı kazancını öz kaynaklarındaki "560-Yabancı Para Çevrim Farkları" kalemine kaydetmiştir. B işletmesi dönem sonunda herhangi bir kar dağıtımı yapmamıştır.

A işletmesi, B işletmesi üzerinde önemli etkisinin mevcut olup olmadığını değerlendirirken, o tarihte mevcut ve herhangi bir sınırlandırmaya tabi olmayan potansiyel oy haklarını dikkate almak durumunda olduğu ve bu örnekte alım opsiyonu üzerinde bir kısıt bulunmadığı için oy hakkı oranını %35 olarak belirlemeli ve B işletmesindeki yatırımını iştirak yatırımı olarak finansal tablolara almalıdır.

Ancak iştirak yatırımlarının sonraki ölçümlerinde iştirak yatırımının defter değerini potansiyel oy haklarının kullanılması ya da dönüştürülmesi imkânları dikkate alınmadan, mevcut sahiplik durumuna göre (%15 oranında) dikkate alacaktır. Bu durumda A işletmesinin yapması gereken muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır:

/	
210- İştiraklerdeki Yatırımlar	120.000
102-Bankalar	120.000
<i>B İletmesinin %30 pay hakkının satın alınması</i>	
/	
31.12.2023	
210- İştiraklerdeki Yatırımlar	75.000
645 Öz kaynak Yöntemiyle Değerlenen Yatırımların Kârlarından Paylar	75.000
<i>Dönem net karından A işletmesine düşen payın kayda alınması (500.000*%15)</i>	
/	
31.12.2023	
210- İştiraklerdeki Yatırımlar	15.000
557 Öz kaynak Yöntemi ile Değerlenen Yatırımların Öz kaynaklarında Kaydettikleri Gelirlerden Kâr veya Zararda Sınıflandırılmayacak Paylar	15.000
<i>B işletmesinin "560-Yabancı Para Çevrim Farkları" kalemine kaydettiği artıştan A işletmesinin payına düşen artış (100.000*%15)</i>	
/	

2023 Yılı İştirak Payı Defter Değeri Seyri	Tutar (TL)	
İştirak Payı İlk Ölçüm (+)	120.000,00	A işletmesinin öz kaynak yöntemi çerçevesinde muhasebe kaydına yansıtması gereken iştirak payı tutarlarına göre 31.12.2023 tarihinde <u>210-İştiraklerdeki Yatırımlar</u> tutarının 210.000-TL olarak finansal tablolara yansıtılması gerekmektedir.
Net Kardan Paya İsalet Eden (+)	75.000,00	
Değerlemeden Paya İsalet Eden (+)	15.000,00	
Dönem Sonu Pay Tutarı	210.000,00	

Öz kaynak yönteminin uygulanmasında işletmeler tarafından dikkat edilmesi gereken bir başka husus yatırımın değer düşüklüğüne uğrayıp uğramadığının kontrolüdür. Değer düşüklüğü objektif ölçütlere göre tamamen tarafsız kanıtlar ışığında test edilmelidir. Yatırımın değer düşüklüğüne uğraması yatırım yapılan işletmenin faaliyet ya da finansal yapısında meydana gelen olumsuz seyir ile mümkün olabilmektedir. Zira dinamik yapısı itibarıyla öz kaynak yöntemi, yatırım yapılan işletmenin sürekli iş akışı içerisinde meydana gelen performans ölçütlerinin olumlu veya olumsuz etkilerini yatırım yapan işletmeye çok kolay yansıtmaktadır. Değer düşüklüğüne neden olan kriterler sınırlama getirmemekle birlikte aşağıdaki sebeplerden kaynaklanabilmektedir:

- (a) İştirakin önemli finansal güçlükler yaşaması;
 - (b) İştirakin temerrüde düşmesi veya ödemelerini aksatması gibi bir sözleşme ihlali;
 - (c) İşletmenin, iştirakinin finansal güçlükleri ile ilgili ekonomik veya yasal nedenlerle, iştirakine aksi durumda dikkate almayacağı bir imtiyaz tanınması;
 - (d) İştirakin iflasının ya da başka bir finansal yeniden yapılanmaya gitmesinin muhtemel hale gelmesi; ya da
 - (e) İştirakin finansal zorlukları nedeniyle net yatırım için aktif piyasanın ortadan kalkması (TMS 28, 41A)
- TMS 28 Standardı değer düşüklüğü testi sonucunda muhasebeleştirme süreci için

18/03/2006 tarihli ve 26112 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan TMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardını işaret etmektedir. TMS 36’ya göre yatırımın kullanım değeri⁵ ile satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değerinden⁶ büyük olanı (geri kazanılabilir tutarı), yatırımın defter değerini aşarsa yatırım için geri kazanılabilir tutar ile defter değeri arasındaki fark kadar değer düşüklüğü söz konusu olacaktır. Bu durumda yatırımın defter değeri değer düşüklüğü kadar azaltılacaktır.

Örnek 11: A işletmesinin 31.12.2023 tarihinde B işletmesine ait olan 210-İştiraklerdeki Yatırımlar hesabındaki yatırımının defter değeri bakiyesi 120.000-TL’dir. B işletmesinin bir süredir finansal sıkıntı içerisinde olması sebebiyle A işletmesi iştirak yatırımını değer düşüklüğü testine tabi tutmaya karar vermiştir. Yatırımın 5 yıl süre

içerisindeki işletmede yaratacağı net nakit girişinin bugünkü değeri 115.000-TL olarak ölçülmüş, iştirakin 31.12.2023 tarihinde elden çıkarılması halinde gerçeğe uygun değerinin 110.000-TL olacağı ve satışa ilişkin maliyetlerin yaklaşık olarak 5.000-TL olacağı tespit edilmiştir.

A işletmesi tarafından değer düşüklüğü testi sonucu geri kazanılabilir tutarın tespiti için kullanım değeri 115.000-TL ile satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değer 105.000-TL (=110.000-5.000) karşılaştırılacak ve büyük olan 115.000-TL geri kazanılabilir değer olarak dikkate alınacaktır. Bu tutar defter değeri 120.000-TL ile karşılaştırılacak ve aradaki fark olan 5.000-TL dönem sonunda değer düşüklüğü olarak kayıtlara alınacaktır. İşleme ilişkin muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir:

31.12.2023		
656-Ortaklıklardaki Yatırımlardan Kaynaklanan Gider ve Zararlar	5.000	
219-Ortaklıklardaki Yatırımlar Değer Düşüklüğü Karşılıkları (-)		5.000
<i>Değer düşüklüğünün kayda alınması</i>		
/		

Değer düşüklüğü kaydı yapan işletmeler devam eden dönemlerde değer düşüklüğünün ortadan kalkıp kalkmadığını ölçmek için geri kazanılabilir tutarı tekrar ölçmek zorundadır. İptal edilecek değer düşüklüğü yatırımın değer düşüklüğünden önceki defter değerini aşamayacaktır.

Örnek 12: Örnek 11’deki veriler aynı olmakla

birlikte A işletmesi 31.12.2024’te geri kazanılabilir tutarı tekrar ölçmüş ve 121.000-TL olarak tespit etmiştir. Bu durumda her ne kadar değer artışı 6.000-TL olsa da en fazla 5.000-TL değer düşüklüğünün iptal edilmesi gerekmektedir. İşleme ilişkin muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir:

⁵ Bir varlık veya nakit yaratan birimden elde edilmesi beklenen gelecekteki nakit akışlarının bugünkü değeridir.

⁶ Bilgili ve istekli taraflar arasında karşılıklı pazarlık ortamında piyasa şartları çerçevesindeki satış tutarından, elden çıkarma maliyetleri indirildikten sonra elde edilebilecek tutardır.

31.12.2024

219-Ortaklıklardaki Yatırımlar Değer Düşüklüğü Karşılıkları (-)	5.000
646 Ortaklıklardaki Yatırımlardan Sağlanan Gelir ve Kazançlar	5.000
Değer düşüklüğü iptalinin kayda alınması	

Öz kaynak yönteminin uygulamasında karşılaşılabilecek dikkate değer bir diğer husus, yatırım yapan işletme ile yatırım yapılan işletme arasındaki işlemlerin iştirak yatırımının defter değerinin belirlenmesinde elimine edilmesidir. Bu işlemler Standartta *“aşağı yönlü”* ve *“yukarı yönlü”* işlemler olarak sınıflandırılmaktadır.

“Yukarı yönlü” işlemler, bir iştirakin yatırımcı işletmeye yaptığı varlık satışı gibi işlemlerdir. İşletmenin ve iştirakin bu işlemlerden kaynaklanan kazanç veya kayıplarındaki payı elimine edilir. *“Aşağı yönlü”* işlemler ise, bir yatırımcı işletmenin iştirakine yaptığı varlık satışları veya aynı sermaye katkıları (varlık şeklindeki sermaye katkıları) gibi işlemlerdir. Zira Uluslararası Muhasebe Standartları Daimi Yorum Kurulu tarafından mezkur işlemler *“Bir iştirak öz kaynak yöntemine göre muhasebeleştirildiği zaman yatırımcı ile iştirak (yada konsolide bağlı ortaklık) arasında “yukarı doğru” ve “aşağı doğru” işlemlerden doğan gerçekleşmemiş kâr ve zararlar; yatırımcının iştirakteki payı ölçüsünde elimine edilmelidir.”* şeklinde yorumlanmıştır. (IASC Daimi Yorum Kurulu(SIC) 3 nolu yorumu(m.3))

Öz kaynak yöntemi iştirak yatırımlarının muhasebeleştirme işlemlerinde, yatırım yapan ve yatırım yapılan işletmeyi tek bir işletme bütünlüğü içerisinde ele almaktadır. Bu sebeple iştirak eden ve iştirak edilen işletmelerin kendi aralarında ticari mahiyet arz eden ve sonuçta konsolide edilmiş kar/zarar üzerinde pozitif veya negatif etki yaratan işlemlerin iştirak eden işletmenin yatırım hesaplarını etkilediği düşüncesiyle elimine edilmesini şart koşmuştur. Yani, iştirak eden ve edilen işletme nezdinde gerçekleşmemiş/iş-

letmeler dışına çıkmamış kar iştirak yatırımına dahil edilmemesi amaçlanmaktadır. Bu da iştirak yatırımının defter değerinin işletmeler dışına çıkmamış karın iştirak etme oranına isabet eden tutar kadar azaltılması anlamına gelmektedir.

Yukarıda yer verildiği üzere ana ortaklık ve iştiraki arasında gerçekleşmemiş kar/zarar iki grupta toplanmaktadır. Bunlardan ilki ana ortaklığın iştirake varlık satışı (*aşağı yönlü*), ikincisi ise iştirakin ana ortaklığa varlık satışlarıdır. (*yukarı yönlü*) (Akyüz, 2005, s. 48)

Örnek 13: A işletmesi 10.07.2023 tarihinde B işletmesinin %40'ını 100.000-TL ödeyerek satın almıştır. A işletmesi oy hakkını elinde bulundurduğu B işletmesinin finansal ve faaliyet politikalarıyla ilgili kararlarına katılma gücüne sahiptir. B işletmesi A işletmesine 2023 yılı Kasım ayında maliyet bedeli 100.000-TL olan ticari malı 150.000-TL fiyattan satmıştır. Dönem sonunda A işletmesi ticari malların %30'unu satmadığını bildirmiştir.

2023 yılına ait raporlama dönemi sonu itibarıyla B işletmesi, 400.000-TL vergi öncesi kar elde etmiştir. B işletmesi herhangi bir kar dağıtım kararı almamıştır. A işletmesi B işletmesindeki yatırımına ilişkin bir değer düşüklüğü tespit etmemiştir.

B işletmesi A işletmesi ile olan ticari işleminden 50.000-TL kar etmiştir. Normal şartlar altında karın iştirak ilişkisi olmayan bir işletme ile olan ticari işleminden kaynaklandığı varsayımı altında B işletmesinin karının %40'ı kadar (20.000-TL) A işletmesinin iştirak yatırımının defter değerinin artırılması gerekmektedir. Bu tutar halihazırda B işletmesinin 400.000-TL ver-

gi öncesi karı içinde raporlanmıştır. Ancak, ticari işlemde yukarı yönlü bir ilişki bulunmaktadır. A ve B işletmeleri içi gerçekleşmemiş kardan, bir başka deyişle işletmelerin konsolide finansal tablolarında raporlanmayan kardan, A işletme-

sine isabet eden (ticari malların %30'u A işletmesi tarafından satılmamıştır) tutar 6.000-TL'dir ($50.000 * \%40 * \%30$) Bu tutarın yatırımdan elimine edilmesi gerekmektedir. İşlemlere ilişkin muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir.

10.07.2023		
210- İştiraklerdeki Yatırımlar	100.000	
102-Bankalar		100.000
<i>B işletmesinin %40 pay hakkının satın alınması</i>		
/		
31.12.2023		
210- İştiraklerdeki Yatırımlar	160.000	
645 Öz Kaynak Yöntemiyle Değerlenen Yatırımların Kârlarından Paylar		160.000
<i>Dönem net karından A işletmesine düşen payın kayda alınması ($400.000 * \%40$)</i>		
/		
31.12.2023		
645 Öz Kaynak Yöntemiyle Değerlenen Yatırımların Kârlarından Paylar	6.000	
210- İştiraklerdeki Yatırımlar		6.000
<i>Gerçekleşmemiş karın elimine edilmesi kaydı</i>		
/		
2023 Yılı İştirak Payı Defter Değeri Seyri	Tutar	
İştirak Payı İlk Ölçüm (+)	100.000,00	A işletmesinin öz kaynak yöntemi çerçevesinde muhasebe kaydına yansıtması gereken iştirak payı tutarlarına göre 31.12.2023 tarihinde 210-İştiraklerdeki Yatırımlar tutarının 254.000-TL olarak finansal tablolara yansıtılması gerekmektedir.
Net Kardan Paya İsabet Eden (+)	160.000,00	
Gerçekleşmemiş Kar Eliminasyonu (-)	6.000,00	
Dönem Sonu Pay Tutarı	254.000,00	

Öz kaynak yöntemini uygulayan işletmeler açısından iştirak edilen işletmede oluşan zararlara ilişkin raporlama işlemlerinin nasıl yapılacağı bahsedilmesi gereken bir başka husustur. Zira işletmelerde dönem sonlarında kar oluşması kadar zararla karşılaşılması da ticari hayatın olağan işleyiş normlarından bir tanesidir.

Bir işletmenin bir iştirakin zararlarındaki payının, iştirakteki payına eşit olması ya da bu payı aşması durumunda, işletme bundan sonraki zararlardan kendisine düşen payı muhasebeleştirilmeyi durdurur. (TMS 28, 38) Ancak Standartta, işletmenin toplam payına eşit veya üzerinde bir

zararla karşılaşması durumu, iştirak yatırımını finansal tablolarından çıkartma şartları arasında sayılmamıştır. Bu nedenle ortaklık payının üzerinde bir zarar olması durumunda iştirak payı finansal tablolarda iz bedeli ile izlenmeye devam edilecektir. İştirakin daha sonra kâr raporlaması durumunda, işletme bu kârlardan kendisine düşen payı, ancak kârdan kendisine düşen payın muhasebeleştirilmemiş zararlardan kendisine düşen paya eşit olması durumunda muhasebeleştirmeye devam eder. Bir başka ifadeyle, işletme sonraki dönemlerde iştirak nedeniyle kendi payına düşen kardan, öncelikle geçmiş dönemde

mahsup edemediği zarar payını mahsup edecek, kalan tutarı iştirak payının defter değeri olarak finansal tablolarda gösterecektir.

Örnek 14: A işletmesi B işletmesinin oy hakkı veren adi paylarının %30'unu 06.07.2023 tarihinde 90.000-TL ödeyerek satın almıştır. A işletmeleri oy hakkını elinde bulundurduğu B işletmesinin finansal ve faaliyet politikalarıyla ilgili

kararlarına katılma gücüne sahiptir.

2023 yılına ait raporlama dönemi sonu itibarıyla B işletmesi, 400.000-TL net zarar açılmıştır. 2024 yılı dönem sonunda B işletmesi 150.000-TL kar etmiştir. Bu durumda A işletmesi tarafından yapılacak muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır.

06.07.2023		
210- İştiraklerdeki Yatırımlar	90.000	
102-Bankalar		90.000
<i>B işletmesinin %30 pay hakkının satın alınması</i>		
/		
31.12.2023		
655 Öz Kaynak Yöntemiyle Değerlenen		
Yatırımların Zararlarından Paylar	89.999,999	
210- İştiraklerdeki Yatırımlar		89.999,999
<i>Dönem net zararından A işletmesine düşen payın kayda alınması (400.000*%30)-30.000</i>		
<i>İştirak yatırımları 2023 dönem sonunda iz bedeli ile finansal tablolarda yer almaya devam edecektir. Mahsup edilemeyen 30.000-TL zarar ilerleyen dönemlerde mahsup edilmek üzere işletme tarafından takip edilecektir.</i>		
/		
31.12.2024		
210- İştiraklerdeki Yatırımlar	15.000	
645 Öz Kaynak Yöntemiyle Değerlenen		
Yatırımların Karlarından Paylar		15.000
<i>Mahsup edilen geçmiş yıl zararları sonrası B işletmesinin karından düşen pay kaydı (150.000*%30-30.000)</i>		
/		

Öz kaynak yöntemini uygulayan işletmelerce öz kaynak yönteminin uygulanmasına son verilmesi de dikkate değer bir başka durumdur.

İşletme, yatırımın iştirak olarak nitelendirilmesinin sona erdiği tarihten itibaren öz kaynak yöntemini uygulamayı bırakır. Aşağıdaki tutarlar arasındaki fark kar veya zararda muhasebeleştirilir:

(i) İştirakteki payların bir kısmının elden çıkarılmasından elde edilen gelir ile kalan payın gerçeğe uygun değeri ve

(ii) Yatırımın öz kaynak yönteminin terk edildiği tarihteki defter değeri. (TMS 28, 22)

Öz kaynak yatırımının elden çıkarılması durumunda, işletmenin iştirak edilen işletmenin diğer kapsamlı gelirlerinde muhasebeleştirdiği tutardan kendi payına düşen tutarın ne olacağı bir başka düzeltme gerektiren durumdur. Öz kaynak yöntemine son verildiğinde işletme, yatırımla ilgili olarak daha önce diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilen tüm tutarları, yatırım yapılan işletmenin varlık veya yükümlülüklerini doğrudan elden çıkardığı durumla aynı esasa göre muhasebeleştirir. Bir başka deyişle bu tutarlar geçmiş yıl karlarına aktarılır.

Örnek 15:⁷ A işletmesi B işletmesinin oy hakkı veren adi paylarının %30'unu 07.08.2023 tarihinde 150.000-TL ödeyerek satın almıştır. A işletmeleri oy hakkını elinde bulundurduğu B işletmesinin finansal ve faaliyet politikalarıyla ilgili kararlarına katılma gücüne sahiptir.

2023 yılına ait raporlama dönemi sonu itibarıyla B işletmesi, 600.000-TL net kar elde etmiştir. B işletmesi daha gerçeğe uygun raporlama yapmak amacıyla aktifinde bulunan binayı

yeniden değerlemeye tabi tutmuş ve toplamda 130.000-TL değer artışını öz kaynaklarındaki "Yeniden Değerleme Yedeği" kalemine kaydetmiştir. Dönem sonunda elde ettiği kar üzerinden toplamda 200.000-TL kar dağıtımını yapacağını duyurmuş ve kar dağıtımını gerçekleştirmiştir.

05.02.2024 tarihinde A işletmesi B işletmesindeki yatırımını temsil eden iştirak payının tamamını 320.000-TL'ye satmıştır. Muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir:

07.08.2023		
210- İştiraklerdeki Yatırımlar	150.000	
102-Bankalar		150.000
<i>B işletmesinin %30 pay hakkının satın alınması kaydı</i>		
/		
31.12.2023		
210- İştiraklerdeki Yatırımlar	180.000	
645 Öz Kaynak Yöntemiyle Değerlenen Yatırımların Kârlarından Paylar		180.000
<i>Dönem net karından A işletmesine düşen payın kayda alınması (600.000*%30)</i>		
/		
31.12.2023		
210- İştiraklerdeki Yatırımlar	39.000	
557 Öz Kaynak Yöntemi ile Değerlenen Yatırımların Öz Kaynaklarında Kaydettikleri Gelirlerden Kâr veya Zararda Sınıflandırılmayacak Paylar		39.000
<i>B işletmesinin "Yeniden Değerleme Yedeği" kalemine kaydettiği artıştan A işletmesinin payına düşen artış kaydı (130.000*%30)</i>		
/		
31.12.2023		
102-Bankalar	60.000	
210- İştiraklerdeki Yatırımlar		60.000
<i>Kar payı dağıtım kaydı (200.000*%30)</i>		
/		

⁷ Örnek 9'dan uyarlanmıştır.

05.02.2024		
102-Bankalar	320.000	
210-İştiraklerdeki Yatırımlar		309.000
648 Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıkların		
Satışından Ortaya Çıkan Kazançlar		11.000
<i>İştirak payı satış kazancının kayda alınması</i>		
/		
05.02.2024		
557 Öz Kaynak Yöntemi ile Değerlenen Yatırımların		
Öz Kaynaklarında Kaydettikleri Gelirlerden		
Kâr veya Zararda Sınıflandırılmayacak Paylar	39.000	
570-Geçmiş Yıl Karları		39.000
<i>İştirakin diğer kapsamlı gelirlerinden elde ettiği kardan paya düşen önceki dönem karın geçmiş yıl karlarına aktarılması</i>		
/		

1.2- Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğine Göre İştirakler

Tekdüzen Muhasebe Sistemi'ne göre satış amaçlı (kısa vadeli) elde tutulan hisse senetleri "110 Hisse Senetleri" hesabına kaydedilmektedir.

Uzun vadeli amaçlarla alınan hisse senetleri veya hisse senedi çıkarmayan işletmelere yapılan yatırımlar, yatırım yapılan işletmede oy ve yönetime katılma hakkının % 10'undan az ise "240 Bağlı Menkul Kıymetler" hesabında, % 10 ile % 50 arasında ise "242 İştirakler" hesabında, % 50'den fazla ise "245 Bağlı Ortaklıklar" hesabında izlenmektedir. (Gökgöz, 2013, s. 2)

242-İştirakler hesabının tanımı, işletmenin doğrudan veya dolaylı olarak başka şirketlerin yönetimine ve ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak amacıyla edindiği hisse senetlerinin veya ortaklık paylarının izlendiği hesap minvalinde yapılmıştır. İştirakler hesabı, bir ortaklıktaki %50'ye kadar olan sermaye paylarının veya oy haklarının izlenmesi için kullanılır.

İştirak edilen şirketlerde iştirak ilişkisinden söz edebilmek için sermaye payına bakılmaksızın oy hakkının veya yönetime katılma hakkının en az %10 olması gerekir.

Doğrudan sermaye ve yönetim ilişkisi, bir

ortaklıktaki oy haklarının en az %10'una sahip olmak veya ortaklığın yönetimine en az bu düzeyde katılmak anlamına gelir. Dolaylı pay sahipliği ve yönetim ilişkisi, bir ortaklıkta işletmenin %10'undan fazla paya sahip olan gerçek ve tüzel kişilerin iştirakleri ile bunların bağlı ortaklıklarının en az aynı oy hakkına sahip olmalarını veya yönetime en az aynı oranda katılmalarını ifade eder. (Akyol & Küçük, 2013, s. 669)

Tek Düzen Muhasebe Sisteminde de iştirak şartı uzun vadeli yatırım olarak diğer şirketlerin yönetimine ve ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak üzere edinilen hisse senetleri/ ortaklık payları üzerinden tanımlanmıştır. Bu yönüyle TMS 28'de yer verilen önemli etki kavramına yakınlaşan tanım, iştirak şartının alt sınır (%10) ayrışması ile TMS 28'den farklılaşmaktadır.

1.3- Türk Ticaret Kanunu'nda İştirak Eksenli Kavram Düzenlemeleri

Türk Ticaret Kanunu'nda (TTK) karşılıklı iştirak kavramına yer verilmekle birlikte iştirak kavramının doğrudan bir tanımına yer verilmemiştir.

TTK 197'nci maddeye göre "birbirlerinin paylarının en az dörtte birine sahip bulunan sermaye şirketleri karşılıklı iştirak durumundadır." Bu

payların yüzdelерinin hesaplanması 196'ncı madde hükümlerinin uygulanacağı da hüküm altına alınmıştır.

TTK 196'ncı maddeye göre ise *“bir ticaret şirketinin bir sermaye şirketindeki iştirakinin yüzdesi, o sermaye şirketindeki payının veya payların itibarî değerleri toplamının, iştirak olunan şirketin sermayesine oranlanmasıyla bulunur.”*

Ayrıca TTK'nın 88'inci ve Geçici 1'inci maddelerine göre tabi oldukları kanunlar gereği defter tutma yükümlülüğü bulunan gerçek ve tüzel kişiler, bireysel ve konsolide finansal tablolarını Kamu Gözetimi ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayımlanan Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarına (TFRS) uygun olarak düzenlemeleri gerektiği hüküm altına alınarak, ilgili şirketlerin de iştirak yatırımlarında makalede yer verilen TMS 28 Standardına tabi oldukları belirtilmiştir. (ÖCALMIŞ, 2018, s. 38)

1.4- Vergi Usul Kanunu Açısından İştirak Yatırımı

Vergi Usul Kanunu'nda (VUK) iştirak kavramına ilişkin bir tanım yapılmamıştır. İştirake ilişkin tanıma Kanunda yer verilmemesi, işletmelerin iştirak yatırımlarının nasıl muhasebeleştirilmesi gerektiğine dair herhangi bir düzenleme yapılmadığı anlamına gelmemelidir.

Vergi Usul Kanunu'nun 175'inci maddesine göre, *“mükellefler defterlerini ve muhasebelerini işlerinin bünyesine uygun olarak diledikleri usul ve tarzda tanzim etmekte serbesttirler. Ancak, Maliye Bakanlığı; muhasebe standartları, tek düzen hesap planı ve mali tabloların çıkarılmasına ilişkin usul ve esasları tespit etmeye, bunları mükellef, şirket ve işletme türleri itibarıyla uygulamaya ve buna ilişkin diğer usul ve esas-*

ları belirlemeye yetkilidir. Ticaret Kanununun ticari defterler hakkındaki hükümleri mahfuzdur.”

Yukarıdaki madde düzenlemesi mükelleflere muhasebe kayıtlarını tutmada serbesti tanımaktadır. Ancak bu serbesti sınırsız değildir.

Hazine ve Maliye Bakanlığı, mükelleflerin muhasebe standartlarına, tek düzen hesap planına ve mali tablolarına ilişkin usul ve esasları belirleme yetkisine sahiptir. Hazine ve Maliye Bakanlığı, Vergi Usul Kanunu'nun 175. ve mükerrer 257. maddelerinin kendisine verdiği yetkiye dayanarak Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT) çıkarmış ve mükelleflerin yapacakları muhasebe kayıtlarına ilişkin düzenlemeleri yapmıştır. Bu tebliğlerden en önemlisi 26.12.1992 tarih ve 21447 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 1 No.lu MSUGT'dir. Söz konusu tebliğ ile Tekdüzen Hesap Planı (TDHP) uygulaması zorunlu hale getirilerek Tekdüzen Muhasebe Sistemi (TDMS) getirilmiş ve mali tabloların genel kabul görmüş formatlara uygun olarak hazırlanması sağlanarak muhasebe uygulamalarında standartlaşma hedeflenmiştir. (Ergin, 2016, s. 8)

Sonuç olarak, Vergi Usul Kanunu gereğince bilanço usulüne göre defter tutan mükellefler Kanun düzenlemeleri çerçevesinde defter kayıtlarını TDHP uyarınca yapmak zorundadır.⁸

Vergi Usul Kanunu'nun 279'uncu maddesinde hisse senetlerinin alış bedeliyle değerlendirileceği belirtilmiştir. Alış bedeli kavramı uzun bir süre VUK'un 261'inci maddesinde değerlendirilme ölçüleri içerisinde sayılmamıştır. Bu durum, alış bedelinin tespiti konusunda değişik görüşlerin oluşmasına neden olmuştur. 7338 sayılı kanunun 26'ncı maddesi ile 26.10.2021 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere 261'inci maddenin 1'inci fıkrasının 9'uncu bendi olarak maddeye eklenmiştir. 268/A maddesinde de *“bir iktisadi kıymetin satın alma*

⁸ Banka ve Sigorta Şirketleri, Özel Finans Kurumları, Finansal Kiralama Şirketleri (faktoring vb. alanlarda faaliyet gösterenler dâhil), Menkul Kıymet Yatırım Fonları Aracı Kurumlar ve Yatırım Ortaklıkları bu zorunluluğun dışında tutulmuştur.

bedelidir.“ şeklinde maddeleştirilmiştir. Ayrıca maddenin devamında bir iktisadi kıymetin iktisap edilmesi ile ilgili diğer giderlerin alış bedeline dâhil edilmeyeceği düzenlemesine yer verilerek alış bedelinin kanuni sınırı çizilmiştir. Bu doğrultuda, alış bedeli ile ilgili olarak, bir kıymetin iktisabı için satıcıya ödenen ve/veya borçlanılan meblağ tanımı yapılabilir. (Öcalmış, 2018, s. 32)

Maliyet bedeli VUK'un 262'nci maddesinde, *“iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi veyahut değerinin artırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferri bilümmü giderlerin toplamını ifade eder.”* şeklinde tanımlanmaktadır. Buradan çıkarılan anlamla maliyet bedeli alış bedelini de içeren daha geniş bir kavram olmaktadır. (Araz, 1998, s. 5)

Dolayısıyla, yukarıda yer verilen açıklamalar doğrultusunda, Vergi Usul Kanunu'nda iştiraklerin değerlemesinin alış bedeli ile yapılmaktadır.

Alış bedelinin satıcıya ödenen ya da borçlanılan meblağ olduğu tanımı çerçevesinde iştirak hisselerinin alımı sırasında açığa çıkan aracılığa ilişkin ödemeler, danışmanlık giderleri, yasal giderler, hesap tutma ve değerlendirme ücretleri, diğer mesleki veya danışmanlık hizmet giderleri

satın alma bölümünü için gerekli olan maliyetler de dâhil olmak üzere genel yönetim giderleri, borçlanma araçları ile hisse senetlerinin tescil ve ihraç maliyetleri, VUK'a göre, alış bedeli ile değerlendirilen iştirak yatırımının defter değerine dâhil edilmeyecek, TMS 28 Standardının aksine, doğrudan dönem giderleri arasında raporlanmalıdır.

VUK'a göre iştirak yatırımının değerlemesi, ilk alım ve daha sonraki ölçüm (dönem sonu değerlemesi dâhil) fark etmeksizin alış bedeli ile yapılmaktadır. Bu durumda, yine TMS 28 Standardından farklı olarak, iştirak eden işletme tarafından iştirak yatırımının defter değeri; iştirak edilen işletmenin dönem karı, dönem karının hangi kalemden raporlandığı, iştirak yatırımında değer düşüklüğü olup olmadığı⁹, dönem net karının dağıtılıp dağıtılmadığı hususları dikkate alınmadan belirlenecektir. Bir başka ifadeyle, öz kaynak yöntemine göre iştirak yatırımının defter değerini artıran ya da azaltan şartların VUK açısından kayıt altına alınmaması gerekmektedir.

VUK/Muhasebe Sistemi Uygulamaları Genel Tebliği (MSUGT), ve TMS 28'in konuyla ilgili arasındaki benzerlik ve farklılıkları aşağıdaki gibidir:

⁹ VUK'ta değer düşüklüğü zararının gider olarak kayıt altına alınması ile ilgili maddelerde iştirak yatırımlarına ilişkin değer düşüklüğünün gider olarak dikkate alınacağına dair herhangi bir kanun düzenlemesi bulunmamaktadır.

	TMS 28	MSUGT/VUK
İŞTİRAK YATIRIMININ TANIMI	Yatırım yapan işletmenin üzerinde önemli etkisinin bulunduğu işletmedir. Aksi açıkça ortaya konulmadığı sürece işletmenin oy haklarının %20 si ya da daha fazlasını doğrudan ya da dolaylı olarak elinde tutması durumunda var olduğu kabul edilir.	İşletmelerin, doğrudan veya dolaylı olarak diğer şirketlerin yönetimine ve ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak üzere edindiği hisse senetleri veya ortaklık paylarıdır. Yatırım yapılan işletmede oy ve yönetime katılma hakkının %10-%50 arasında oy hakkına sahip olunması
İŞTİRAK YATIRIMININ İLK ÖLÇÜMÜ	Maliyet Bedeli = Transfer edilen bedel (GUD üzerinden) + İştirakin edinimiyle direkt illiyetli diğer maliyetler (elde etme maliyetleri) İştirakin edinimiyle direkt illiyetli olan diğer maliyetler (aracılık giderleri, danışmanlık giderleri, muhasebe ve değerlendirme giderleri) iştirakin defter değerine dahil edilir.	Alış Bedeli İştirak yatırımına konu olan hisselerin elde edilmesi esnasında katılan işlem maliyetleri dönem gideri olarak değerlendirilir, maliyete eklenmez.
İŞTİRAK YATIRIMININ SONRAKİ ÖLÇÜMÜ	Öz Kaynak Yöntemi: İştirak yatırımının defter değeri = Defter Değeri +(-) İştirakin dönem net kârından (zararından) işletmeye düşen pay +(-) İştirakin cari dönemde öz kaynaklarında kaydettiği kazançtan (kayıptan) işletmeye düşen pay-kar payı dağıtımından işletmeye düşen pay	Alış Bedeli
İŞTİRAKTEN ELDE EDİLEN KAR PAYI ve DİĞER DAĞITIMLAR	Kâr payı dağıtımı Ticari Kâr (Dönem Net Kâr) üzerinden yapılır.	Kâr payı dağıtımı Mali Kâr ("Dönem Net Kârı – Geçmiş Yıl Zararları – Kanuni Yedek Akçeler" olarak belirlenen Dağıtılabilir Kâr) üzerinden yapılır.
DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ ZARARI	Değer düşüklüğü testi yapılır. Değer düşüklüğü tespit edilirse yatırımın defter değeri azaltılır ve değer düşüklüğü zararı dönem gideri kalemlerinde gösterilir.	Değer düşüklüğü testi yapılmaz. Değer düşüklüğü zararı Gelir Tablosunda giderler arasına alınsa bile Kanunen Kabul Edilmeyen Gider niteliğindedir.

1.5- TMS 28-VUK Değerleme Farkı

Kaynaklı Vergi Etkileri

Vergi Usul Kanunu'na göre iştirak yatırımlarının ilk alımı, ilk alımdan sonra kayıtlarda izlenme yöntemi ve dönem sonu değerlendirme işlemleri, TMS 28 Standardına göre farklı olduğu için 01/01/2006 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere Kurul Kararı olarak 15/01/2019 tarihli ve 30656 sayılı Resmi Gazete'de (Mükerrer) yeniden yayımlanan TMS 12 Gelir Vergileri Standardına göre ertelenmiş vergi borcu¹⁰ veya ertelenmiş vergi varlığı¹¹ ortaya çıkabilmektedir.

Bu durumda vergi etkilerinin dönem sonu TMS/TFRS raporlaması çerçevesinde finansal tablolarda gösterilmesi gerekmektedir.

TMS 12 Gelir Vergisi Standardına göre aktif hesapların muhasebe değeri ile vergiye esas değerlerinin ne oranda farklılaştığı hesabı yapılarak vergi etkileri ilgili dönemde geçerli vergi oranı üzerinden kayıtlara alınmalıdır. Muhasebe değeri kavramı Standarda göre Türkiye Muhasebe Standartları altında aktif hesabın defter değeridir. Vergiye esas değer ise VUK hükümlerine göre kayıt yapıldığı durumlarda aktif hesabın sahip olduğu kayıtlı değeri olarak dikkate alınmaktadır.

Bilanço kalemlerinde söz konusu ertelenmiş varlığı/yükümlülüğü şu şekilde formüle edilebilir:

- Aktif Kalemlerde; Vergiye Esas Değer> Muhasebe Değeri ise Ertelenmiş Vergi Varlığı, Vergiye Esas Değer< Muhasebe Değeri ise

Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü

- Pasif Kalemlerde; Vergiye Esas Değer> Muhasebe Değeri ise Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü, Vergiye Esas Değer< Muhasebe Değeri ise Ertelenmiş Vergi Varlığı (KARAKAYA & SEVİM, 2016, s. 260)

İştirak yatırımı çerçevesinde vergi etkisi meydana getiren olaylar ve yapılması gereken muhasebe kayıtlarına aşağıdaki örnekte yer verilmiştir.

Örnek 16¹²: A işletmesi B işletmesinin oy hakkı veren adi paylarının %30'unu 07.08.2023 tarihinde 150.000-TL ödeyerek satın almıştır. A işletmeleri oy hakkını elinde bulundurduğu B işletmesinin finansal ve faaliyet politikalarıyla ilgili kararlarına katılma gücüne sahiptir.

2023 yılına ait raporlama dönemi sonu itibarıyla B işletmesi, 600.000-TL net ticari kar, 500.000-TL mali kar raporlamıştır. B işletmesi daha gerçeğe uygun raporlama yapmak amacıyla aktifinde bulunan binayı yeniden değerlemeye tabi tutmuş ve toplamda 130.000-TL değer artışını öz kaynaklarındaki "Yeniden Değerleme Yedeği" kalemine kaydetmiştir. 15.11.2023 tarihinde elde ettiği kar üzerinden toplamda 500.000-TL kar dağıtımını yapacağını duyurmuş ve kar dağıtımını 31.12.2023 tarihinde gerçekleştirmiştir. A işletmesinin iştirak yatırımını 2 yıl içinde elden çıkarma planı bulunmaktadır. Vergi oranı, 2023 yılı için genel orana tabi mükellefler için kabul edilen %25 olarak dikkate alınmıştır.

¹⁰ Vergiye tabi geçici farklar üzerinden gelecek dönemlerde ödenecek gelir vergilerini ifade eder.

¹¹ Aşağıdaki durumlarda gelecek dönemlerde geri kazanılacak olan gelir vergisi tutarlarını ifade eder:

(a) İndirilebilir geçici farklar; (b) Gelecek dönemlere devreden kullanılmamış mali zararlar ve (c) Gelecek dönemlere devreden kullanılmamış vergi avantajları.

¹² Örnek 9'un geliştirilmiş halidir.

TMS 28 Standardına göre yapılması gereken muhasebe kayıtları

07.08.2023		
210- İştiraklerdeki Yatırımlar	150.000	
102-Bankalar		150.000
<i>B işletmesinin %30 pay hakkının satın alınması</i>		
/		
31.12.2023		
210- İştiraklerdeki Yatırımlar	180.000	
645 Öz Kaynak Yöntemiyle Değerlenen Yatırımların Kârlarından Paylar		180.000
<i>Dönem net karından A işletmesine düşen payın kayda alınması (600.000*%30)</i>		
/		
31.12.2023		
210- İştiraklerdeki Yatırımlar	39.000	
557 Öz Kaynak Yöntemi ile Değerlenen Yatırımların Öz Kaynaklarında Kaydettikleri Gelirlerden Kâr veya Zararda Sınıflandırılmayacak Paylar		39.000
<i>B işletmesinin "Yeniden Değerleme Yedeği" kalemine kaydettiği artıştan A işletmesinin payına düşen artış (130.000*%30)</i>		
/		
31.12.2023		
102-Bankalar	150.000	
210- İştiraklerdeki Yatırımlar		150.000
<i>Kar payı dağıtım kaydı (500.000*%30)</i>		
/		

Vergi Usul Kanununa göre yapılması gereken muhasebe kayıtları

07.08.2023		
242-İştirakler	150.000	
102-Bankalar		150.000
<i>B işletmesinin %30 pay hakkının satın alınması</i>		
/		
15.11.2023		
132-İştiraklerden Alacaklar	150.000	
640. İştiraklerden Temettü Gelirleri		150.000
<i>Dönem mali karından A işletmesine düşen payın kayda alınması (500.000*%30)</i>		
/		
31.12.2023		
102-Bankalar	150.000	
132-İştiraklerden Alacaklar		150.000
<i>Kar payının elde edilmesi kaydı</i>		
/		

31.12.2023	TMS 28 (Muhasebe Değeri) (A) Değerleme Yöntemi: Öz Kaynak Yöntemi	VUK (Vergiye Esas Değer) (B) Değerleme Yöntemi: Alış Bedeli	Vergiye tabi geçici fark (C) = (A) - (B)
İştirak Yatırımının Dönem Sonu Defter Değeri	219.000	150.000	69.000

Vergi Etkisinin Kayda Alınması

07.08.2023

692 Sürdürülen Faaliyetler Ertelenmiş Vergi Gider Etkisi	7.500*
559 Öz Kaynaklarda Muh. Gelir ve Giderlerin Ertelenmiş Vergi Etkisi**	9.750
489 Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü	17.250***

Kar payının elde edilmesi kaydı

* 30.000*%25 (30.000=69.000-39.000)

**TMS 28 ve VUK'ta defter değeri farklılaşmasına sebep olan gelişmelerden "Yeniden Değerleme Yedeği" olan defter değeri artışı öz kaynak kalemlerine kaydedildiği için vergi etkisinin de öz kaynak kalemlerinde muhasebeleştirilmesi gerekmektedir. Yani öz kaynak kalemlerine kaydedilen defter değeri artışının %25'i (39.000*%25) 559 nolu hesaba kaydedilmiştir.

***69.000*%25

SONUÇ

İşletme mali politikalarının içerisinde yatırım stratejileri en önemli insan kaynağı aktarılan alandır. Doğru karar alma ve öz kaynak aktarımında minimum risk ve maksimum getiri oranlarına yaklaşma noktasında, kaynak aktarımının ne oranda yapılacağı ve ortalama getirisinin ne olacağının işletmelerce hesaplanması gerekmektedir. Yatırım yapılan sektörlerde profesyonelleşme maliyetine katlanmadan söz sahibi olma yollarından biri de ilgili sektörlerde halihazırda uzman olan şirketlere kaynak aktarımı yolu ile iştirak etmektir. Ekonomik kaynağın küreselleşmesi ve kaynağa ulaşma maliyetinin azalması sebebiyle de iştirak etme yoluyla faaliyet alanı genişletme işlemi özellikle son dönemlerde daha çok işler hale gelmiştir. Durum böyle olunca işletmelerin şeffaflık, hesap verilebilirlik ve kamuyu aydınlatma sorumluluklarını yerine getirmede özen göstermeleri gereken işlemleri belirli kalıplara oturtma gereksinimi doğmuştur. Dolayısıyla işletmelerin iştirak kavramı özelinde bilgi verme amaçlı raporlama işlemlerini TMS 28

Standardına uygun olarak yerine getirmeleri gerekmektedir.

İştirak ile ilgili TMS 28'e göre raporlama yaparak üçüncü kişileri aydınlatma sorumluluğunu yerine getiren işletmelerin dikkat etmesi gereken bir başka husus, Vergi Usul Kanunu mucibince yapılan ve mali alanı ilgilendiren finansal tablolarda yer alan iştirak yatırımlarının defter değeri ile TMS 28'e göre sahip olması gereken defter değeri farklılıklarının optimize edilmesidir. Zira Kanun ve Standart, iştirak yatırımları ile ilgili farklı muhasebeleştirme ve ölçme ilkeleri çerçevesinde düzenlenmiştir. Durum böyle olunca, iştirak yatırımları için ertelenmiş vergi borcu veya ertelenmiş vergi varlığı ortaya çıkabilmektedir. Uygulamada genellikle dönem sonu finansal tablolar üzerinden yapılan dönüştürme işlemlerinde, ertelenmiş vergi borcu/varlığına sebebiyet veren işlemlerin de, yatırımcıların da dahil olduğu üçüncü kişilere tam ve doğru bilginin aktarılması açısından düzeltmeye tabi tutularak, TMS/ TFRS'ye göre düzenlenen finansal tablolarda gösterilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- TMS 28 İştirakler ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar Standardı. (www.kgk.gov.tr). Erişim tarihi: 15 Kasım 2023.
- TFRS 10 Konsolide Finansal Tablolar Standardı. (www.kgk.gov.tr). Erişim tarihi: 15 Kasım 2023.
- TFRS 3 İşletme Birleşmeleri Standardı. (www.kgk.gov.tr). Erişim tarihi: 15 Kasım 2023.
- TMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardı. (www.kgk.gov.tr). Erişim tarihi: 15 Kasım 2023.
- TMS 12 Gelir Vergileri Standardı. (www.kgk.gov.tr). Erişim tarihi: 15 Kasım 2023.
- Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (Tek Düzen Muhasebe Sistemi). (www.gib.gov.tr). Erişim tarihi: 17 Kasım 2023.
- 1 Sıra No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği. (www.gib.gov.tr). Erişim tarihi: 17 Kasım 2023.
- 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu. (www.mevzuat.gov.tr). Erişim tarihi: 17 Kasım 2023.
- 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu. (www.mevzuat.gov.tr). Erişim tarihi: 17 Kasım 2023.
- AKYOL, M. E., & KÜÇÜK, M. (2013). *Vergi ve Muhasebe Uygulamaları*. Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.
- AKYÜZ, M. (2005). *İştiraklere Yatırımların Muhasebeleştirilmesi ve Türkiye Uygulamaları*. İstanbul: Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- ARAZ, M. A. (1998, Eylül). Devlet Tahvili ve Hazine Bonolarında Dönem Sonunda Değerleme. *Vergi Dünyası Dergisi*(205). Erişim Tarihi: 18 Kasım 2023.
- ERGİN, D. N. (2016). *ERTELENMİŞ VERGİ Örneklerle Karşılaştırmalı Vergi Mevzuatı / TMS-TFRS / US GAAP / Kobi TFRS*. İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Derneği. Erişim Tarihi: 18 Kasım 2023.
- GÖKGÖZ, A. (2013). İştirak Yatırımlarının Muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 2. Erişim Tarihi: 18 Kasım 2023.
- KARAKAYA, G., & SEVİM, C. (2016). TMS-12 Gelir Vergileri Standardına Göre Ertelenmiş Vergi Kavramı ve Bir Uygulama. *Journal Of Accounting, Finance And Auditing Studies*, 255-270. Erişim Tarihi: 18 Kasım 2023.
- KAVAT, H., ÖRTEN, R., & KARAPINAR, A. (2021). *Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları (Tms-Tfrs) Uygulama ve Yorumları*. ANKARA: Gazi Kitabevi.
- Daimi Yorum Kurulu. INTERNATIONAL ACCOUNTING STANDARDS Elimination of Unrealized Profits And Losses on Transactions with Associates. Erişim Tarihi: 14 Kasım 2023.
- ÖCALMIŞ, Y. (2018). *İştirak Yatırımlarının Finansal Tablolarda Raporlanmasının Ufrs, Kobi Frs, Vergi Usul Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu Kapsamında İncelenmesi*. İstanbul: Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- ÖZBİRECİKLİ, M., KIYMETLİ ŞEN, İ., TÜM, K. (2017). *Uygulamaya Dönük Örnekli Açıklamalarla Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı*. İstanbul: Detay Yayıncılık.
- FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI-NA UYGUN ÖRNEK HESAP PLANI. (https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/Hesap_Plani_Taslagi_Gorusler_Sonrasi_21_07.pdf). Erişim Tarihi: 18 Kasım 2023.